

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

DR. KOVÁCS LAJOS PÜSPÖK 70 ÉVES

„A történelem homokóráján hét évtized nem nagy idő, de az ember életében mégis jelentős távolság. Amikor kimondjuk a nevét és hozzáteszük az évek számát, máris köréje és körénk telepedik a történelem“, — állapította meg köszöntőjében dr. Erdő János főjegyző. Mindannyian ezt éreztük, amikor az Egyházi Képviselő Tanács 1979. november 8-án ünnepi gyűlésében a hála, tisztelet és szeretet érzéseivel köszöntötte a jubiláló Főpásztort. Egyházunk történelmének egy szakasza rajzolódott lelki szemünk elé a múlt távlatában és eseményeiben, amely Püspök Atyánk fia életén és munkásságán keresztül formálódott alkotó jelenné a ma céljaiban és hivatásteljesítésében.

Az ünnepi gyűlés keretében elsőnek dr. Barabássy László főgondnok beszélt. Miután ismertette Püspök afia eredményekben gazdag életútját, ezeket mondta: „Nem mulaszthatom el, hogy egyetemes egyházunk, elnökségünk és nem utolsó sorban a magam nevében is hálás köszönetünket ne tolmácsoljam mindazért, amit Főpásztorunk fiatalos erővel, általam mindig csodált frissességgel tett és tesz Egyházunk egyeteme érdekében, egész lényével, munkásságával példát mutat, kijelölve azon utat, melyen haladnunk kell, melynek lényege, hogy országunkban mind a felekezetek egymás közötti viszonya, mind az állam és felekezetek közötti kapcsolat a kölcsönös megértés, egymás meggyőződésének tiszteletben tartása alapján áll, élvezvén a teljes vallásszabadságot, hogy kötelességünk teljesíteni társadalmi hivatásunkat, támogatni a nemes emberi eszméket, az emberek, a népek közötti közeledést fajra és meggyőződésre való tekintet nélkül, a világbéke megerősítéséért és egy igazságos és kölcsönös megbecsülésen alapuló társadalmi rend kialakításáért. Köszönjük azt a magatartást, mellyel Főtisztelendő Urunk az ökumenia jegyében egyetemes egyházunk iránti elismerést és hazánk többi felekezeteivel való egyetértést és együttműködést biztosítja.

De nem mulaszthatom el, hogy külön köszönetet ne mondjak azért, amit Főpásztorunk a világszervezetünk előtt jelent, mely elismerésként elsőnek tüntette ki a Schweitzer Albert emlékéremmel és melynek egy cikluson keresztül elnöke volt, annak most is végrehajtó bizottsági tagja, minden hívásra jelen van, ezzel is bizonyosságot téve, világszervezetünk elismerését és megbecsülését szerezvén meg és tartván meg egyetemes egyházunk iránt.

És ezzel mi, kik ma összegyűltünk, a magunk és azoknak a nevében is, akiket képviselünk, hogy Főpásztorunkat 70. születésnapja alkalmával

a hála és szeretet virágaival halmozzuk el, fohászszerű kéréssel fordulunk a jó Istenhez, hogy élte őszét tegye a tavaszhoz hasonlóan ragyogóvá, napsugarassá, árassza el kegyelmének bőségével és kedves családja boldogságára, egyetemes egyházunk javára jó egészségben, ereje teljességében sokáig éltesse.“

Dr. Erdő János főjegyző üdvözlésében többek között ezeket mondta: „Ez ünnepi alkalommal meggyőződéssel valljuk, hogy Püspökafia mindvégig az emberség és minőség jegyében szolgált, a lélek egyensúlyáért a gyorsuló időben. Életet és hitet hirdetett alkalmas és alkalmatlan időben. Tevékenységének jellemzője az igazság keresése és a hűség volt a hit és a világ dolgaiban egyaránt. Mind egyházi, mind világi szolgálatában hirdette a szeretetet, a megbékélés és a megértés evangéliumát. Minden munkájában a társadalmi igazságért, a béke igazságáért szállt síkra. Odaadással szolgált a szorgalmas munkán, egyenlő emberi jogokon, igaz emberségen felépülő új, békés, magasabbrendű életet. Életében példásan egyesíti a valósággal számoló sorsvállalást a világra nyitott fogékonysággal; otthonosságot valósít meg a közös hazában és az emberi célok egyetemes világában. Hirdeti és bizonyítja, hogy e kettő egy és elválaszthatatlan.

Jó dolog a visszaemlékezés, mert alázatra és hálára indít, mert elégtételt nyújt, a mérleg pozitívuma pedig bizakodást ad az előre tekintéshez.

Elötünk áll Főtisztelendő Püspök Úr tovatűnő 70 esztendejének minden szépsége és értéke, áldásokban és jó szolgálatokban teljes tartalma. Mi örömmel mondhatjuk el: Püspökafiát a jó Isten megsegítette úgy, hogy áldássá lehetett önmaga, családja, egyháza, népe és hazája javára. Amikor így emlékezünk, kívánjuk, hogy soha ne fogyjon el szívéből a szeretet, mely »mozgat napot és minden csillagot«. Ugyanakkor kifejezzük készségünket, hogy mint közvetlen munkatársai további szolgálatában teljes hűséggel, ragaszkodással és szeretettel vesszük körül és leszünk segítségére. Adjon a jó Isten továbbra is Főtisztelendő Püspök Úrnak erőt, egészséget és kitartást, hogy életútjának további szakaszán is szolgálhassa egyházát, népét, hazáját, Istenországát. Személyére, családjára, egész életére és minden szolgálatára Isten áldását kérjük.

Ad multos annos!“

Kolcsár Sándor marosvásárhelyi esperes-közügyigazgató az esperesek nevében mondott köszönetet:

„A Zsinaton és az azt követő időkben kifejezett bizalom ma még erőteljesebb és tudatosabb. Ezt a bizalmat Főtisztelendő Úr hétéves főpásztori tevékenysége szilárdította meg. Ennek a hét esztendőnek eszmei irányítója a felelősség és a szüntelen cselekvés volt. A felelősség azért, hogy a dávidferenci örökséget meggazdagítva adjuk tovább. Ezért azonban dolgozni kell sokat, nagyon sokat. Halmozni kell tudást, beszédes tetteket, mert magától nem jön semmi. Főtisztelendő Úr ennek megfelelően élt és szolgált. Tudását, szelleme gazdag világát szórta szét közöttünk, és fáradhatatlanul cselekedett. Egyéniségéből áradó határozottsággal vallotta az ember méltóságának és szépségének hagyományát; a türelem szellemét, melyet az emberek között minden igyekezettel meg kell valósítani; a jobb, nemesebb életre való törekvés szükségességét, hogy utánnunk jobb emberek éljenek egy igazibb világban; az előítéletek és tévhitek nélküli világ megvalósítására való elhivatottságot. Mindezeknek

a gondolatoknak hangot adott a Főtisztelendő Úr gyülekezeteinkben, lelkesek értekezetein, különböző, az egyházi életet szolgáló alkalmakkor.

Amikor ezeket itt elmondom, egyházköreink nevében, megkülönböztetett tiszteletünket és szeretetünket tolmácsolom Főtisztelendő Urunknak születése 70-ik évfordulója alkalmával.“

Dr. Fazakas Miklós köri felügyelő gondnok a világi hívek részéről beszélt. Köszöntésében méltatta az ünnepelt édesapja, unoka-nagybátyja, Kovács János igazgató-tanár és végül dédnagyapja, Kriza János püspök érdemeit, akik élete, gondolkozása és tevékenysége alakulására mind nagy hatással voltak.

Ezután üdvözlétét így folytatta: „Mi világiak mindenekelőtt köszönjük a Főtisztelendő Úrnak azt a harmóniát, melyet megtartott és élmélyített az állam és egyház kapcsolatát illetően, hogy kiegyensúlyozottá váljon az élet. Mi világiak nem látunk ellentmondást világi és egyházi életünk között, ha mindkettőben a jó lélek, őszinteség és jó szándék irányít minket. Magunkévá tesszük Channing Ellery Vilmos sajátosan unitárius felfogását, mely szerint a Gondviselő trónja olyan magasra van, hogy oda nem csak egy út vezet. S ha mi jóhiszeműen valljuk önmagunk hitét, miért ne vallhatnák mások is azonos jóhiszeműséggel saját meggyőződésüket. Ennek az egyházak közötti testvéri jó viszonynak az ápolását köszönjük a Főtisztelendő Úrnak.

Szorosan tapad a Főtisztelendő Úr nevéhez a csíkszeredai és homoródkőhalmi új városi egyházközségeink megszületése.

Ha elképzelnénk e teremben egy fal nagyságú térképet, melyen vilányjelzéssel kigyúlna és leperegne 70 év útja, melyet Főtisztelendő Úr megtett kontinensek, fővárosok és falvak között, belezavarodnánk a fény káprázatába. Főtisztelendő Úr egy arcvonás rezzenése nélkül, félelemmentesen szállt hajóra, repülőre, vonatra, autóra, szekérre, hogy 70 év útjait megtegye. Útjain végig érezte, nem egyedül van, kíséri a Gondviselő, családjának szeretete, egyházának hűsége és a nemes cél, amelynek szolgálatában áll.

Hadd tegyek kísérletet Főtisztelendő Úr helyét beazonosítani az utolsó 50 év, mondhatni egy fél évszázad unitárius püspökeinek sorába is. Volt ez idő alatt filozófus püspökünk, aki életével igazolta, hogy a filozófia nem zárja ki a hitet, sőt elmélyíti azt. Következett utána költői ihletettségu püspökünk, aki létével bizonyította, hogy a hit ellenkező irányban is ott van, az érzelmek magasságában azonos erővel. Nyomukba lépett egy vasakarató püspökünk, ki mély népi származásánál fogva a természet szépségeiben, a vadrózsák honában bukkant rá hitére, azonos fokú lelki feszültséggel.

Jelenlegi püspökünk a szeretetnek meg nem szűnő hullámaival árasztotta el egész életének színterét, s a szeretet fenségében találta meg a Gondviselőhöz vezető utat.

Ezek szerint tehát: filozófus — költő — vasakarató — szeretet, az a négyes szellemi és lelki fogat, mely virágcsokorhoz hasonló élénk színváltoztatban fogja át Egyházunk utolsó 50 esztendejét.

Minket, Főtisztelendő Úr szerény kortársait jó érzés fog el, hogy a mi jelenünk a szeretet püspöki fázisával esett egybe, ami ránk megnyugtató és boldogító tudattal hat.“

Török Áron sepsiszentgyörgyi lelkész a lelkészi kar, a volt tanítványok nevében mond üdvözlétet:

„Bejárva gondolatban Sepsiszentgyörgytől Nagyváradig, Fogarastól Székelykálrig az egyházközségeket, s kezet szorítva lélekben az én lelkésztársaimmal, tisztelettel jelentem, hogy mi, a Főtisztelendő Püspök Úr személye és építő munkásságának értékelése tekintetében ma is olyan egyek vagyunk, mint 1972. március 19-én, a székelyudvarhelyi zsinaton. Akkor még csak hittük, ma meg vagyunk győződve arról, hogy dr. Kovács Lajos, Dávid Ferenc után egyházunk immár hét és fél év óta 28. püspöke, istenadta szellemi és lelki kincseinek birtokában a legmesszebbmenő jóakarattal vezet minket és gondoskodik rólunk. Napirenden tapasztaljuk, hogy még azokban az esetekben is, melyekben egyben salamoni ítéletei szigorúsággal párosulnak, a döntő ezekben az ítéletekben nem a kemény szigorúság, de sokkal inkább a lelkészek iránti végtelen, soha nem lankadó emberbaráti, atyai szeretet.

Mindezeknek a tudatában megfogadjuk a mai napon, ebben az örömteli ünnepi órában, hogy ezután még nagyobb odaadással, még ragaszkodóbb szeretettel, még világosabb öntudattal és felelősségérzettel állunk mögötte s vesszük ki részünket abból a nagyszerűen nemes erőfeszítésből, mellyel anyaszentegyházunk — élen a Főtisztelendő Püspök Úrral — a minden tekintetben kiteljesedő életet kívánja építeni.“

Az elhangzott köszöntőkre Püspök afia a következőkben válaszolt: „Nehéz megfelelő szavakat találnom ebben az ünnepi órában. Mélyen, őszintén meghatótt minden, ami itt az én kedves munkatársaim részéről személyemmel, lelkészi és püspöki tevékenységgel kapcsolatban elhangzott. A legelső gondolat, amit kifejezésre szeretnék juttatni, ez: ha mindez az elismerés, dicséret, pozitív értékelés csak tört részeiben is a valóságot tükrözi, úgy érzem, eddigi életem nem volt hiábavaló, és megerősít abban a törekvésemben, hogy az eddiginél, ha lehet, még hűségesebben, még eredményesebben végezzem azt a munkát, amire lelkésszé, teológiai tanárrá, egyházi főjegyzővé és végül püspökké választásom pillanatában Isten színe előtt, egyházunk előjáróinak jelenlétében szent fogadalmat tettem.

Isten és egyházunk iránti szent felelősségérzettel elmondhatom, hogy minden munkakörömben arra igyekeztem, hogy hűséges jézustanítványként az evangélium szellemében: »Én tiközöttetek olyan vagyok, mint aki szolgál« szeretetszolgálatot végezzek.

Akkor voltam mindig és akkor vagyok ma is igazán boldog, amikor lelkésztársaim gyűlésein részt vehetek, amikor gyülekezeteinket meglátogathatom, híveimnek az evangéliumot hirdethetem, lelkészeinkkel, világi vezetőinkkel és az egyszerű egyháztaggokkal kezet szoríthatok. Minden ilyen találkozás újabb ösztönzést ad mindennapi püspöki munkámnak hűséges munkatársaimmal való minél eredményesebb végzésére.

Hálásan megköszönve a meleghangú, szívből jövő köszöntéseket, kérem a gondviselő Istent, hogy engem és mindnyájunkat továbbra is áldjon meg simogató, megszentelő áldásával, hogy a ránk bízottakat lélek szerint, egyházunk és népünk iránti feltétlen hűséggel, diadalmas istenhittél és felebarátaink iránti szeretettel végezve, találjunk előtte kedvességet.“

Este, a püspöki lakáson fogadás volt, amelyen a Vallásügyi Hivatal, a hazai testvéregyházak és a Magyarországi Unitárius Egyház képviselői mellett részt vettek az Egyházi Képviselő Tanács tagjai, az Egyházi

Központ alkalmazottai, a teológiai tanárok és hallgatók, valamint a püspöki család rokonai és barátai.

Ez alkalommal elsőnek Eugen Munteanu, a Vallásügyi Hivatal igazgatója beszélt, tolmácsolva Ion Roșianunak, a Vallásügyi Hivatal elnökének üdvözlését, kihangsúlyozta Püspök afiának a papság és a hívők közösségi munkára való irányításában szerzett érdemeit, valamint a hazánkban levő egyházak közötti együttműködés, kölcsönös tisztelet és az öku-
menikus kapcsolatok kiépítésében végzett tevékenységét.

Ugyanakkor elismeréssel beszélt kiváló teológusként végzett munkáságáról, melyről az Egységes Protestáns Teológiai Intézet keretében végzett több évtizedes tanári szolgálata tanúskodik, kiemelve azt a fontos szerepet, melyet mint az IARF nemzetközi szervezet elnöke töltött be.

Ezt követte dr. Teofil Herineanu kolozsvári érseknek az Ortodox Egyház nevében mondott megleghangú köszöntése, aki meglegeződéssel hangsúlyozta ki egyházának az Unitárius Egyházzal való testvéri kapcsolatát és az ünnepelttel több mint két évtizede fennálló baráti, kölcsönös megbecsülést, tiszteletet és szereteteni alapuló, őszinte együttműködését.

Dr. Jakab Antal gyulafehérvári segédpüspök a Római Katolikus Egyház képviselőjében ezeket mondotta: „Még friss és kellemes az emléke azoknak az ünnepségeknek, amelyeknek itt Kolozsváron voltunk tanúi, Dávid Ferenc, az Unitárius Egyház alapítója halálának 400. évfordulója alkalmából. Elevenek előttünk a világ különböző nemzeteinek fiai, akik nemcsak eljöttek közénk, de az eseményt a legszebb színeiben méltatták beszédeikben.

A Főtiszteletű Püspök Úr ebből a 400 esztendőből néhány nap híján 70 évet élt, amelyért mi együtt mint Krisztusban testvérek halát adunk az Úristennek. A 70 éve mindvégig az Istentől adott emberi képességek fejlesztésében és a jeles tettek szorgosságában, mások javára telt el. Az utolsó hét év püspöki címben és a Romániai Unitárius Egyház vezérlő helyén találja. Az egyik kanonokunk Gyulafehérváron pár évtizeddel ezelőtt — lehet önmaga vigasztalására — a 70 évet a »korosodó fiatalok« idejének nevezte, de amit tréfának is kissé kesernyés mellékizzel mondott, mégis néha nagy jelentőséggel bír.

A mai ünnepeltünk, a Főtiszteletű Püspök Úr a megtett úton a hetvenesek gazdagságait és tapasztalatait olyan mértékben gyűjtötte össze, amely a korosodóknál is ritkaság, és olyan szív-keretben tartotta meg, amely fiatalos elevenességben és tempóban viszi előre nemcsak a megőrizett lelki kincseket, de az osztogató jeles tetteket is.

Valamennyien tanúi vagyunk és örömmel látjuk, hogy mint fópásztor jelen van hívei között mindenütt és az evangélium szerint »körüljár, jót cselekedve«, amint az Úr Jézustól tanulta. Ott találjuk minden felekezeti közötti megmozdulásnál és minden ponton, ahol kereszténységünk ügyét vagy népünk, államunk jól felfogott érdekeit kell szolgálnunk. Különös »korosodó fiatal« a Püspök Úr, aki évről évre a különböző világréseken utazva korát meghaladó ügyes kezekkel szövö azokat a finom szálakat, amelyek nemcsak a keresztényeket kötik össze egymással, hanem minden népeket, mint illik ahhoz, aki egészen átérti, hogy ugyanannak az Istennek vagyunk a gyermekei és kötelez a testvéri összetartás, egymás kölcsönös ismerete és megsegítése.

Jubileuma alkalmából szívesen tolmácsolom Márton Aron Püspök Úr, az egész egyházmegye és hívei örömet és legjobb kívánságait.

Korunknak példát adó meleg családi körében is sok figyelemben részesültem, s ezért lelkem minden megbecsülő szeretetével köszöntöm kedves élettársát, a Főtisztelendő Asszonyt, gyermekeinek családjait a legkisebb kacagó életig, kis Huba unokájáig.

Ezután D. Nagy Gyula kolozsvári püspök köszöntése következett: „Az RSZK-ban levő Református Egyház, szolgatársam, D. Papp László nagyváradi püspök és a magam nevében tisztelettel és szeretettel vagyok itt ebben az ünneplő seregben, ahol minden érzést, minden gondolatot és minden szót a hálaadás, a tisztelet és szeretet határoz meg abból az alkalomból, hogy az Unitárius Egyház nagyrabecsült püspöke, D. Dr. Kovács Lajos — szolgatársunk, testvérünk és barátunk — születésének 70. esztendő évfordulójához érkezett.

Az órállók, az előjárók iránti köteles magatartásunkat Pál így fogalmazza meg: »Becsüljétek azokat, akik fáradoznak közöttetek és előjáróitok az Úrban és intenek titeket és az ő munkájukért viseltessetek irántuk megkülönböztetett szeretettel.« (1Tess 5, 12—13).

A tisztességtévők között én is hálát adok Istennek azokért a kegyelmi ajándékokért, melyeket szolgatársam, testvérem és barátom, D. Dr. Kovács Lajos püspök életében, szolgálatában, egyházának, hívő népének és nekünk adott.

Engedtesék meg nekem, hogy a hetvenéves emberhez a hetvenéves ember szóljon, a hetvenéves ember meggyőződésével, hitével — egykori zalatnai rk. plébános testvérem és barátom szerezte, zenésítette versével: »Költözik az élet boldog ifjúsága, / Fehér őszirózsa kíséri útjára. / Suhannak az évek, vissza sose térnek... / A hajunk fehérebb, egyre csak fehérebb! / Nemcsak tavasznak van illatos virága, / Késő ősznek is van fénylő napsugára! / Hervadt lombok közt is szól a madáréneke... / Mégis szép az élet Istenem Tevéled! /«

Szívem egész szeretetével kívánom, hogy drága élettársad, a Főtisztelendő Asszony, szeretett gyermekeitek és unokátok, az egyház és hívő népe között mindig érezzétek sok-sok örömben és boldogságban, hogy »mégis szép az élet Istenem Tevéled!«

Dr. Albert Klein, az Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház püspöke ezeket mondotta:

„Nagy öröm számomra átadni neked 70. születésnapod alkalmával egyházam és munkatársaim szívből jövő jókívánságait, akik tisztelettel és barátsággal gondolnak rád. Ugyanakkor megköszönöm a meghívást is erre az ünnepségre. Ez alkalmat ad nekem arra, hogy azokhoz az üdvözlésekhez, amelyeket át kell adnom, hozzáfűzzem a magam jókívánságait is. Azt kívánom, Isten áldjon meg ezután is, úgy, ahogy eddig is megáldott. Adjon neked erőt, hogy szolgálhass Egyházadnak és gyülekezeteidnek, a Tiednek és sokaknak, akik a Te tanácsodra és vezetésedre vannak utalva, úgy, ahogyan eddig is szolgáltál. Tartsa meg a Te vidám szívedet és meleg emberségedet. Tartsa meg nekünk barátságodat, tanácsaidat és derűs, barátságos érzületedet.

A veled való beszélgetésben sohasem éreztem, hogy mi nem ugyanahhoz az egyházhoz tartozunk. Bár én öntudatos lutheránus vagyok, nem tehetek mást, mint hogy Téged az én testvéreim közé számláljalak, és hálát adjak Istennek a testvéri közösségért, amely engem veled összekapcsol. Itt nem hivatkozhatom az ökuménére sem, mert ennek a bázisnyilatkozata egy választóvonalat húz, amely közöttünk halad át. De hi-

vatkozhatom az Úr Jézus Krisztusra, aki így szólt: »Aki vallást tesz énrolam az emberek előtt, arról én is vallást teszek az én Mennyei Atyám előtt« (Mt 10, 32). Az unitárius istentiszteleteken mindig odafigyeltem, amikor Jézus Krisztusról volt szó. Ti nem ugyanazt értitek, amit mi, ha Filippi II. 11 versét olvassuk. De nem az a lényeg, mit hogyan értünk, hanem az, amit az Úr Jézus cselekszik. Abban a reményben, hogy Ő egyszer könyörölni fog rajtam, remélem, hogy az ő döntése nem fog elválasztani engem tőled, hanem mindketten az Ő trónusa előtt is mint testvérek állhatunk majd meg egymás mellett.«

D. Szedressy Pál, a Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyház püspöke többek között ezeket mondotta:

„Van Jézusnak egy mondása, Lukács evangéliumában így olvassuk: »Valaki az eke szarvára veti kezét és hátratekint, nem alkalmas az Isten országára.« Ebből énekvers is született ekképpen: »Ha rátetted kezed az Úr ekéjére, / Ne legyen gondod élted idejére. / Ne szédítsen a világ varázsa, / ne retentsen Sodoma romlása.«

Visszatekintés vagy körületekintés alkalmával feltétlenül szükséges tehát a kellő óvatosság. Mégis: nem minden visszatekintés származik a Gonosztól. Ha a visszatekintésben hála van, amiért mindeddig megsegített minket az Úr, ha a visszatekintésben öröm van azért, mert Isten értelmet és célt adott életünknek, mert munkatársakat állított mellénk és engedte, hogy mélyreható megújulások tanúi lehessünk, akkor minden bizonnyal a visszatekintés nem Isten akarata ellenére, hanem vele és így javunkra van.

Főtisztelendő Dr. Kovács Lajos Püspök Úr, az Unitárius Egyház itt-hon és külföldön is jól ismert egyénisége a 70 év határán valóban azzal tekinthet vissza, hogy Isten megáldotta munkáját, annak értelmet és célt adott, és ez a hálaadás visszatekintése.

Utoljára, de nem utolsó sorban említem azt, hogy együttesen örvendezhetünk annak a nyíltságnak és szeretetnek, amivel az ökumenikus közeledést szorgalmazta, annak feltétlen szükségességét vallotta és érette fáradságot nem kímélve, nyíltan kiállott.

Kívánom, hogy Egyháza és szeretettei körében még számos évre jusson erejéből, munkájából és egészségéből.«

Dr. Ferencz József, a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke szolgatársát így köszöntötte: „Ma délelőtt abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a Képviselő Tanács ülésén az Unitárius Világszervezetnek, az IARF-nek nevében már tolmácsolhattam e szervezet jókívánásait és tiszteletadását. Magas helyről arra kértek, hogy ebben a népesebb és ékeesebb gyülekezetben is próbáljam szavaimat megismételni. A világszervezet elnökasszonya, Carolyn C. Howlett Románia Szocialista Köztársaságban már több alkalommal megfordult; az alelnök, egy japán szabadelvű buddhista, a vallások világkonferenciájának alelnöke és egyben a mi Világszövetségünk alelnöke, dr. Nikkio Niwano 1974-ben, amikor a világszervezet itt tartotta tanácsulását, szintén járt itt. Az ő, valamint Diether Gehrman főtítkári és az összes tagegyházak képviselőinek nevében üdvözlöm a Püspök Urat mint a világszervezet volt elnökét, aki továbbfolytatja ebben a szervezetben munkáját mint a Tanács tagja, és én, aki a szomszéd szocialista országból érkeztem mint ugyanezen szervezet Tanácsának tagja, köszöntöm őt. Köszöntöm azzal a visszaemlékezéssel, hogy 1934-ben Koppenhágában kapcsolódtunk be először

együtt ennek a szervezetnek a munkájába. Azóta diákkorunkban és azután is számos alkalommal sok helyen, hol együtt, hol egymást követve jártunk. Abban a szerencsében volt részem, hogy Marburgban előbb én tanultam és én vezettem oda Főtisztelendő Uramat; amikor aztán esztendőkkel később én érkeztem meg Oxfordba, azt kérdezték tőlem, hogy ismerem-e Kovács Lajost, aki egynéhány esztendővel ezelőtt tanult itt és azután elment Strasbourgba, hogy ott Albert Schweitzer tanítványaként az ő teológiájából doktoráljon. Örömteljes és boldog pillanatok azok, amikor látjuk azt, hogy egy embernek a munkáját nemcsak egyházán és hazáján belül, hanem azon kívül is megbecsülik. És idestova már mintegy két évtizede az IARF-ben évről évre, némelyik esztendőben több alkalommal is abban a szerencsében van részem, hogy közelről hallhatom azokat a bölcs megnyilatkozásokat, amiket a Püspök Úr az egyházak közötti, a népek közötti barátság érdekében a leszerelésért és a békéért szokott hangoztatni. Ilyen gondolatokat csak az az ember tud mondani, aki Németh László kifejezésével: »a mélyen elkötelezett« emberek közé tartozik, aki tudja azt, hogy mit mond, és az, amit mond, az ő szívéből szokott jönni.

Azt mondotta Dávid Ferenc Szervét Mihályról, hogy »erős és hűséges tanító volt«. Kovács Lajos Püspök Úrról úgy is mint egy szomszédos Unitárius Egyháznak püspöke, és úgy is mint az IARF képviselője azt mondom, hogy ő is ezek közé a hűséges és erős, igaz emberek közé tartozik. Azért tartozik ezeknek az embereknek a sorába, mert ugyancsak a mi Dávid Ferencünk szavaival szólva, az egyszerű ember igazsága keresését tartotta a legfontosabb dolgok egyikének.

Tisztelettel és szeretettel, őszinte megbecsüléssel és igaz barátsággal kívánjuk élete ezután elkövetkezendő esztendeire a mi Istenünk gazdag áldását.“

Ezután Bartók Béla, a Magyarországi Unitárius Egyház főgondnoka egyháza valamennyi lelkésze és világi híve nevében ezekkel a szavakkal köszöntötte az ünnepet:

„A Kovács Lajos Püspök Úr vezetése alatt álló erős Romániai Unitárius Egyház és a mi kis Magyarországi Unitárius Egyházunk ugyanarról a töről fakadt, és párhuzamosan dolgozunk egymás mellett úgy, hogy ez a párhuzamos fejlődésünk olyan kapcsolatot fejlesztett ki a két szocialista ország között, amely szép példája annak, hogy meg lehet találni a közös utat, azt az utat, amely egymáshoz vezet bennünket, és az embereknek a boldogságát szolgálja mindkét részről. Ennek a kapcsolattartásnak egyik fő személye dr. Kovács Lajos Püspök Úr, akit gyakori magyarországi látogatása alkalmával feleségével együtt valamennyien szívünkbe zártunk, s akinek most, a 28-ik kolozsvári püspököknek szeretném átadni egyházunk ajándékát: az első kolozsvári püspököknek ércebe foglalt arcmását, mely szintén kolozsvári művésznek, Benczédi Sándornak a műve, és kérem Istent, éltesse sokáig egész családjával együtt.“

Dr. Geréb Pál, az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet nevében így köszöntötte volt tanártársát:

„Én abban a szerencsében részesültem annak idején, hogy amikor a mi kedves Kovács Lajos testvérünket püspököknek választották, akkor ő még teológiai tanár volt, és a teológus ifjúság, a teológiai tanári kar és az alkalmazottak nevében én köszöntöttem. És azt mondtam akkor, hogy én igen nagy dolgot és rendkívüli dolgot szeretnék mondani Kovács

Lajosról. És azóta igen sokat gondolkoztam azon, hogy lehetne-e nagyobbat mondani —, de ennél nagyobbat most sem tudok mondani. És ez az, hogy EMBER. Hát ez, hogy ember, azt jelenti, hogy az evangéliumi tanítás szerint szeretetközösségben van Istennel, a mi mennyei Atyánkkal, és szeretetközösségben van az embertárssal, vagyis úgy tud megállani az ember mellett, mint embertárs és mint testvér. Ez az, ami az embert valóban emberré teszi, és ezt megvalósítani a legnagyobb dolog az életben. Én ezt láttam, ezt értékeltem mindig a mi Kovács Lajos testvérünk egyéniségében, ezért neveztem magam mindig boldognak azért is, hogy ugyanannak a tanári karnak, az Egységes Protestáns Teológiai Intézet tanári karának a körében szolgatársak, tanártársak lehettünk, akik egymással el tudtunk beszélgetni igen komoly dolgokról, de el tudtunk beszélgetni tréfás dolgokról is. Én ezt az oldalát is nagyon értékeltem, mert ebben is az ő mély emberségét láttam megnyilvánulni. Mindig nagyon is értékeltem azt az emberi közelséget, amellyel meg tudott állani a tanártársak mellett, hallgatói mellett, munkatársai mellett, és hiszem, hogy az embernek az istenképősége, vagyis az embersége éppen ebben a kettős irányú közösségben: az Istennel és embertársai közösségében valósul meg. Az él egy céltudatos értelemmel gazdag emberi életet, aki így valósítja meg önmagában az embert, és ezzel segít másokat is arra, hogy önmagukban megvalósítsák az embert, mert figyelmeztet másokat is arra, hogy így tudjanak emberek lenni.

Kérem az Istent, tartsa meg őt sokáig családja, egyháza és mindnyájunk számára, és csatlakozom Klein püspök úrnak a jókívánságaihoz: adja a kegyelemnek Istene, hogy az ő királyi trónusa előtt az utolsó napon együtt állhassunk meg és együtt örvendezhessünk az ő kegyelmének és irgalmasságának.“

Végül Márkos Albert a barátok nevében mondott meleghangú üdvözlőt.

Püspök afia válaszában a következőket mondta:

„Nagyon megtisztelve érzem magam, hogy ezen az ünnepélyes összejövetelen a Vallásügyi Hivatal elnöke, Ion Roșianu úr Eugen Munteanu igazgató úron keresztül őszinte jókívánságait juttatta kifejezésre 70 éves születésnapom alkalmából. Úgy érzem, hogy ez a köszöntés csak részben szól nekem; hangzik egyúttal egyházunk egyeteme felé is.

Az elmúlt 35 esztendő alatt egyházunk mindent megtett annak érdekében, hogy hívei, vallásos hitünk megvallása és gyakorlása mellett, hazánk hűséges állampolgáraiként részt vegyenek szocialista országunk minden olyan célkitűzésében és közösségi tevékenységében, amely a haladás, a fejlődés, az állandó anyagi és szellemi előhaladás, a béke és az igaz emberség ügyét, hazánk szebb jövőjét szolgálja.

Több mint 400 éves múltunk azt bizonyítja, hogy mi a reformáció magasztos eszméit mindig a humanizmus és felvilágosodás szellemében igyekeztünk megvalósítani. Ez azt jelenti, hogy egyistenhitünk alapján állva, központi érdeklődésünk az ember volt és maradt a mai napig, az az ember, aki gondolkozásában és cselekedeteiben újra meg újra tanúbizonyságot tesz emberi méltóságáról és magasrendű hivatásáról. Meg vagyok győződve, hogy egyházunk vezetői és hívei ezen az úton járva, ezentúl is meg fogják tenni kötelességüket mint hűséges állampolgárok és mint a tiszta, a fejlődést és tökéletesedést szolgáló nemes, magasztos eszmék hirdetői és cselekvői.

Hálásan köszönöm, hogy testvéregyházaink legfőbb képviselői nem csupán jelenlétükkel tisztelték meg 70 éves születésnapomon, hanem kedves, megható módon érzéseiknek kifejezést is adtak. Ez azt jelenti, hogy mindannyian értékelik azt a munkát, amit egyházunk egyházi és világi vezetőinek irányításával és gyülekezeteink buzgó tagjainak részvételével evangéliumi szellemben végez. Adja a gondviselő Isten, hogy az őszinte megbecsülésnek és testvéri szeretetnek ez az áldott lelkülete maradjon meg közöttünk továbbra is.

Arra vonatkozólag, hogy az ember őseitől, közelebbről pedig szüleitől — édesapjától és édesanyjától — lelki, szellemi és testi vonatkozásban mit örököl, van a nagy német költőnek, Goethének egy híres mondása, amely szerint ő az édesapjától a testi alkatot és a komoly életfelfogást, édesanyjától pedig a "jó kedélyt és a mesélési kedvet örökölte. Ezt az önjellemzést saját eddigi életemre vonatkoztatva, a következőket mondhatom: én édesapámtól a testi alkatot nem, de a komoly életfelfogást; édesanyámtól a mesélési kedvet nem, de a vidám kedélyt örökölttem. És úgy érzem, ez a kettős örökség kiegyensúlyozottá tette életemet, amiért hálás vagyok elsősorban a minden áldások adójának, a gondviselő Istennek, közelebbről édesanyámnak és édesapámnak és az előttem jártaknak. Ez a kettős örökség széppé, tartalmassá tette életemet. Ami pedig a jövőt illeti, el szeretnék mondani egy rövid történetet:

Egy nagyon szegény rabbi — a középkorban — egyetlen szobában élt családjával együtt. Annaira szegény volt, hogy ezt a szobát is egy vékony deszkafal választotta ketté; annak egyik részében élt a szegény rabbi családjával, a másik oldalon egy szegény csizmadia, szintén a családjával. A rabbi késő éjszakáig dolgozott, és ugyanúgy dolgozott a kaptafa mellett késő éjszakáig a csizmadiamester is. A rabbi felesége azt mondta férjének: »Nagyon késő van, hagyd már abba a munkát és kopogtass át a szomszédnak is, hogy ő is fekdjék le és többé ne dolgozzék.« A kopogtatásra a csizmadia ezt felelte: »Amíg a gyertya ég, addig dolgozni kell.«

Ezt mondhatom magamról is. Amíg a gyertyám ég, amíg a gondviselő Isten nekem lelki, szellemi és testi erőt ad, addig kívánom teljesíteni az én nemes, szent hivatásomat. Addig, »amíg a gyertya ég«!

Visszatekintve a 70 évre, amit Isten segítségével eltöltöttem, boldognak és megelégedettnak mondhatom magamat. Hiszen körülvesz engem kedves, meleg, meghitt családi fészek. Körülvesz szerető, önfeláldozó, gondos feleségem. Körülvesznek szerető, hűséges, ragaszkodó gyermekeim és vejeim, drága unokámmal együtt. Körülvesznek munkatársaim és az én szívbéli barátaim, akiknek egy részével időről időre összegyűlve örökszép népdalok éneklése közben nagyon kellemes, szívet-lelket erősítő órákat töltök. És hitem szerint körülvesz lelkésztársaim, világi vezetőink, munkatársaim és a gyülekezetek ragaszkodása, tisztelete és szeretete. Mindez széppé és élni érdemessé teszi életemet.“

BODOR ANDRÁS

DÁVID FERENC EMLÉKEZETE

Négyszáz évvel ezelőtt, 1579. november 15-én, a dévai vár börtönében mártírhalált halt Erdély egyik legnagyobb reformátora, Dávid Ferenc.

A reformáció az európai fejlődés fontos, vívódásokkal, ellentmondásokkal, belső és külső háborúkkal tele korszaka. A modern kutatás szerint a vallási, azaz ideológiai, a gazdasági, a társadalmi és a politikai tényezők szinte elválaszthatatlanul összeforrtak benne. Elindítói egyfelől a csaknem másfél ezer éves múltra visszatekintő intézmény, a római katolikus egyház kebelében törvényszerűen keletkező belső ellentmondások, másfelől a humanizmus, amely életeszményét az emberi méltóság fel- és elismerésében találta meg.

Belső ellentmondásait az egyház reformokkal, az új eszmék asszimilálásával vagy éppen üldözésével korábban mindig ki tudta küszöbölni, ám a XVI. században erőtlennek bizonyult velük szemben. A mostani ellentmondások ugyanis túlságosan összekapcsolódtak a látszólag hirtelen fellépő, valójában már hosszú idő óta a felszín alatt feszülő társadalmi, gazdasági és politikai kérdésekkel, amelyek ezúttal az évszázados intézményből kiszakadó új intézmények, egyházak létrejöttéhez vezettek.

A humanizmus hatása az emberközpontúság érvényesítésében valósult meg, de a reformáció nem az antikvitás életigénylő eszméjét tartotta szem előtt, hanem mindennekfölött az ember „üdvözülését“ kereste. Luther ezt a hitben, Kálvin az előreelrendelésben és az ezekből adódó minden következményben találta meg.

A reformáció valamennyi irányzata megvívta a maga harcát; új intézményeket, nevelési formákat, politikai, sőt gazdasági rendszereket vezetett be, s ezzel lerakta a modern Európa alapjait. A régi tekintélyek megdőltek, s az egyetlen — valamennyi irányzat által elfogadott — mérce a Biblia lett, de az értelmezésében megmutatkozó különbségek nem hozták közelebb, hanem még jobban eltávolították egymástól a sokféle irányzatot.

Az erdélyi reformáció rendkívüli körülmények között született meg: az első jelentős szellemi megnyilatkozás volt a mohácsi vést követő politikai zűrzavar után létrejött önálló erdélyi fejedelemségben. Először a reformáció központjaival szorosabb kapcsolatot tartó szász közösség körében a lutheranizmus terjedt el, de nemsokára a kálvinizmus is sok követőre talált.